Lucía Lijtmaer: “Hi ha un contradiscurs que afirma que les feministes som les agressores, i no em sembla casual”

Lucía Litjmaer va néixer a Buenos Aires (Argentina), però va créixer a Barcelona. És una periodista cultural amb perspectiva de gènere i una escriptora eclèctica. Ha publicat en múltiples capçaleres: 'Público', 'El País', 'El Diario' o 'Nativa'. Ha escrit sobre l'exili argentí ('Casi nada que ponerte') o el 'deep web' ('Quiero los secretos del Pentágono y los quiero ahora'). Al seu darrer llibre, 'Yo también soy una chica lista', observa amb ironia la cultura 'pop', els discursos mediàtics i els models de feminitats que plantegen. Ara és copresentadora de 'Deforme semanal', un magazín setmanal de feminisme, humor i cultura que se celebra en escenaris teatrals i també es difon per Internet.

Text: Ignasi Franch / Fotos: Ivan Giménez

Inicies el teu darrer llibre, ‘Yo también soy una chica lista‘, parlant del ‘cop al cap’, del moment en què una dona s’adona que viu en un món on estan estesos el masclisme i l’androcentrisme.

Sí, era un recurs còmic basat en la realitat. Quan parlava amb les amigues i companyes sobre el moment en què es van començar a considerar feministes, el qualificàvem així: cop al cap. Sempre trobàvem algun tipus d’anècdota o de situació grotesca que ens havia fet adonar que estem en desigualtat de condicions. Remet molt a les pel·lícules còmiques, al moment en què un personatge es colpeja i canvia completament de manera de fer.

Com fas en les teves col·laboracions dalt dels escenaris amb Isa Calderón, apostes per la divulgació feminista feta amb un humor irònic, sarcàstic, però humor al cap i a la fi. D’on neix aquesta aposta per la comicitat?

Crec que és una manera molt interessant de dir certes coses que a les dones i als activismes els costa abordar. Als últims anys he treballat el periodisme cultural amb un enfocament de gènere, però no és un espai on fer humor. Així que vaig recollir aquests temes que ja havia treballat i els vaig tornar a tractar amb un format més ampli i més obert. Fer-ne un llibre em permetia aplicar l’humor, fins i tot la lleugeresa, a temes que no són gens lleugers.

Emetre discursos que incorporen l’humor pot ser interessant per diversos motius. Pot ser una crida a la lluita discursiva amb espai per a la diversió còmplice.

Pot ser, però òbviament no tinc cap voluntat de negar altres maneres de fer activisme. Hi ha molts motius per estar indignades i usar un to greu: els feminicidis, la violència sexual, la desigualtat

salarial… Però també volia tractar un cert tipus de cultura on tots vivim immersos i que des dels feminismes es tracta menys.

> “Les xarxes socials han demostrat que les dones es poden autoorganitzar i aixecar la veu sense intermediaris”

Una de les potes principals del teu llibre és el comentari de la cultura ‘pop’, de pel·lícules, de sèries, de titulars de diaris…

Sí. Parlo de les comèdies romàntiques, per exemple, que potser no són constructives però són una fília que tinc. La seva previsibilitat em sembla sedant i alhora divertida, m’agrada anticipar la seva evolució… I, és clar, valoro més les pel·lícules on els personatges femenins són interessants, són actius i no solament diuen: “Què fem, Tom?”.

I pel que fa al tractament mediàtic de les feminitats?

Crec que no hem d’oblidar que vivim en un món en què Angelina Jolie és important perquè ens la mengem cada dia a les revistes femenines. Així que jo volia parlar de la posició que mantinc vers aquests models de dona que apareixen als mitjans. Em sembla important tractar-lo i qüestionar-lo.

Podria extreure’s una lliçó pessimista de les teves consideracions sobre aquesta cultura ‘pop’: les fissures es converteixen en nínxol de mercat, el sistema sap reconduir les dissensions… No sé si veus l’horitzó de transformació social com una pràctica de derrotes constants o de victòries molt parcials…

És difícil ser optimista. Estem vivint una ofensiva masclista molt forta, potser perquè les xarxes socials han demostrat que les dones es poden autoorganitzar i poden aixecar la veu sense intermediaris. I el capitalisme sempre muda per poder cooptar-ho tot. Però també és cert que ara es parla dels feminismes des del ‘mainstream’, més que mai. L’escriptora Virginie Despentes m’ho va dir molt clarament: que Beyoncé inclogui la paraula feminista en un concert multitudinari és un triomf. Abans els grups eren molt més reduïts. Ara a les manifestacions hi ha moltes dones de 20 anys. I fem un qüestionament constant: per què hi ha tan poques dones als mitjans, per què no es compleix la llei d’igualtat als festivals musicals? Totes aquestes coses tenen un focus mediàtic molt més ampli. Sí, es fan samarretes de Zara on està impresa la paraula ‘feminista’. S’han de detectar i combatre possibles contradiccions i possibles derives. Però crec que no hem de caure en aquest discurs que fa una esmena a la totalitat dels activismes a partir d’anècdotes.

Amb els focus més amplis que deies, ha arribat una resposta agressiva. Sembla que als Estats Units d’Obama va repuntar el supremacisme blanc; als espais en què tenen més presència els discursos feministes, hi ha una reacció masclista. Quan es qüestiona l’estat de les coses, emergeix molta ràbia.

Sí. Fins i tot es rebla el clau i es diu que les feministes som les opressores. És una cosa que cau pel seu propi pes quan analitzes qui disposa majoritàriament dels altaveus i dels espais. Jo crec que fa tres o quatre anys no teníem aquesta contraofensiva precisament perquè els feminismes o el moviment Black Lives Matter van agafar per sorpresa l”statu quo’. Però ara sí que s’ha creat un contradiscurs que afirma que les feministes som les agressores, i no em sembla casual que prengui força en un moment en què també tenim la contraofensiva de la ultradreta, del supremacisme blanc…

> “He notat una resposta més agressiva amb els meus textos que amb els que escriuen els companys homes”

És curiós com l’antipolítica neoliberal facilita que s’estengui una visió del món autocomplaent i basada en paradisos perduts imaginaris. Els feminismes o els antiracismes, els discursos que posen de manifest les desigualtats, haurien espatllat una convivència on no hi havia aquest ‘soroll’.

És molt fàcil que cali aquest discurs. El que em sembla interessant és comprovar que els moviments socials no es poden silenciar. Ara vivim una crisi d’un model de la masculinitat que corre en paral·lel a la crisi dels mitjans de comunicació tradicionals… Imagino que no hi ha cap poder establert que vulgui donar veu al feminisme i als moviments socials, però acaba fent-ho perquè tothom mira les estadístiques de trànsit ‘online’ i els temes de més èxit a les xarxes socials.

A Facebook o a Twitter trobem molts discursos d’odi. Has viscut els insults i assetjaments que viuen altres companyes?

Des de fa temps, suposo que pels entorns en què intento transitar, no ho noto tant com altres periodistes, especialment les que surten a la televisió. Però també he d’aclarir que, per protegir-me, no miro els comentaris que la gent fa als meus articles. Abans sí que ho llegia tot i notava molta més agressivitat en comparació dels textos que escriuen els companys que són homes. Això ho vaig comprovar en un mitjà on firmàvem només amb el cognom. Però he de dir que no sóc algú a qui s’estigui atacant amb bel·ligerància, ni de bon tros. En altres moments sí que he viscut més coses.

Al llibre parles d’una tendència que exemplifiques en l’actriu Gwyneth Paltrow: un model de maternitat i feminitat despolititzadora, basada en l’autosuperació individual i el poder adquisitiu…

A algunes mares no els ha agradat aquest capítol, el dedicat a les denominades ‘yummy mummies’, perquè pensaven que criticava la maternitat o la decisió de quedar-se a casa criant. Jo no tenia aquesta intenció, però sí que critico que aquest model es vengui com un acte feminista. I parlo de Gwyneth Paltrow perquè em fascina que una personal real, i no un personatge de ficció, creï aquesta moda, aquest estil de vida, per explicar-te com ser una dona millor. Em fascina i m’aterreix, és clar.

> “Qüestiono que s’etiqueti de feministes les polítiques conservadores que apliquen mesures contràries al feminisme”

Aquest model de feminitat integra un altre clàssic del neoliberalisme recent: l’elogi de l’emprenedoria…

Sí, seguim amb la idea de l’individu com a centre de les coses, amb la meritocràcia… En el cas de Paltrow, a més, hi ha un component consumista extremament exagerat: si has comprat un forn de la Toscana, seràs feliç.

Aquesta mena de “neoliberalisme sexual”, per citar el títol d’un assaig que recomanes, és objecte de crítica al teu llibre. Quan s’aborden temes com la prostitució, la pornografia o la maternitat subrogada, s’arriben a produir xocs molt forts entre corrents feministes i es trenca aquella fraternitat discrepant que potser seria desitjable. Com ho gestiones?

Ho gestiono com puc. Jo, que no sóc una acadèmica, qüestionaria que s’etiqueti com a feministes les

polítiques conservadores que apliquen polítiques absolutament contràries al feminisme.

De vegades, però, no es pot traçar aquesta separació tan clara...

Als feminismes hi ha corrents molt diversos. Al meu llibre no tracto gaire els espais teòrics o els posicionaments ideològics detallats: vaig per un altre camí. Però sí que hi abordo els discursos al voltant de la pornografia, perquè crec que en alguns moments s'està deixant de banda la materialitat. Jo sóc 'pro-sex', cap problema, però... com es realitza el 'porno' que consumim? Si parléssim d'una realitat d'autogestió i ètica, seria fabulós. Però el 98% de la pornografia actual no es produeix des de posicions de respecte.

Durant molts anys, ens han dit que les condicions de treball no són importants, que l'empresari i l'empleat poden posar-se d'acord individualment, etcètera.

Doncs, a parer meu, si no parlem de poder i de diners, no estem parlant de coses importants. Crec que això és bàsic. I els periodistes, per exemple, hem de parlar de les condicions en què fem la nostra feina. Sembla mentida: ens dediquem a informar i denunciar, estem en posicions molt precàries i ni tan sols ho divulguem.

> "Els periodistes ens dediquem a informar i denunciar, estem en posicions molt precàries i ni tan sols ho divulguem"

Després de viure quasi tota la teva vida a Barcelona, ara vius a Madrid. Motius professionals o conseqüència del procés sobiranista?

Podria donar-te un titular, però seria mentida. Amb l'excepció de tres anys que vaig passar a Londres i un any que vaig passar a Buenos Aires, quasi tota la meva vida l'he viscut a Barcelona. Així que tenia ganes de passar una temporada a Madrid, especialment ara que estic treballant amb el centre cultural La Casa Encendida.

Viatges sovint entre les dues ciutats i això et dóna una visió potser més matisada de la situació política. Com l'estàs vivint?

Amb terror. I més encara en veure les presons preventives que s'han decretat. És complex parlar d'això. Una de les coses que més m'han impressionat, deixant de banda la repressió per part de l'Estat, és la quantitat d'opinions tan diferents que trobo entre la gent més propera. Sempre he tingut la sensació de transitar en bombolles molt específiques on tothom pensa més o menys el mateix, escolta més o menys la mateixa música. Amb aquest tema, en canvi, he notat una gran polarització.

Aquí podríem tornar a un tema que tractàvem abans en parlar del feminisme o de l'antiracisme: hi ha discursos que parlen de l'independentisme català com un disruptor de la convivència. I no hi ha aquest paradís perdut de convivència ideal. La Transició estava tutelada pel franquisme i l'oasi català incloïa moltes mentides.

Sí, sembla que es vulgui reivindicar aquella bassa d'oli. Els mateixos periodistes es convencien que no passava res, quan passaven milions de coses. Per defugir aquestes arcàdies, em sembla important trepitjar el carrer i no deixar-se arrossegar pels tsunamis comunicatius, pels temes del dia. Per exemple, vaig estar a Ciutat Meridiana el dia 1 d'octubre i em van increpar un parell de persones feixistes per fer fotos. És anecdòtic, però no dubto que es produiran canvis del sentit del vot en aquest barri que era una mena de refugi del PSC. Crec que som en un moment d'ascens de la

ultradreta. El que ha passat aquestes darreres setmanes em recorda, curiosament, una frase de Felip Puig: “Anirem fins allà on permet la llei i una mica més”.

> “El discurs ‘constitucionalista’ considera que la llei és intocable, com si el contracte social no es pogués revisar. I això és absurd”

I com veus aquesta lectura acrítica, per part de tanta gent, que diu que “la llei és la llei”? La política també és present a la redacció, la interpretació i l’aplicació de les lleis. Ha quallat la negació de la política tan pròpia del neoliberalisme i les seves tecnocràcies?

Crec que s’ha establert el discurs ‘constitucionalista’ segons el qual la llei és intocable, com si el contracte social no es pogués revisar. I això és absurd, perquè tota llei parteix o hauria de partir d’una negociació. Per això s’ha parlat de la necessitat de distingir legalitat i legitimitat, una cosa que els moviments socials han fet des de sempre. En aquest cas, per la via penal no se solucionarà res. I els mitjans també formen part d’una podridura molt estesa. Si emets missatges únics i no els contrastes…

Alguns mitjans privats han intentat superar la crisi del sector apostant per ser explícitament parcials, per estimular una mena de sentiment de pertinença del lector?

Sí, però no solament els mitjans juguen a això; també ho fan els mateixos opinadors. En tot cas, no em sembla casual que s’estigui apostant tant per aquest gènere: és més barat, genera molts clics…

Es pot llegir, veure i escoltar moltíssima opinió i informació fortament editorialitzada, nascuda per reafirmar les posicions pròpies. On queda la informació sense pretensions lobbistes?

Cal temps per analitzar-ho en el seu conjunt, però em preocupen aquestes bombolles comunicatives sense cap punt en contacte. També tornaria a treure el tema de la materialitat. L’altre dia vaig llegir un acudit: Catalunya s’havia convertit en el Netflix de Julian Assange. La broma em va fer gràcia, però també em va fer pensar que tot sembla virtual. I s’ha de distingir què ho és i què no ho és. Hi ha gent que està a la presó, per exemple. I ja veurem si es va declarar una independència o si va ser una gran ‘performance’. Veurem la resposta ciutadana des de tots els àmbits. El sector independentista també haurà de preguntar-se quina majoria real té i quina part d’aquesta majoria haurà de posar el cos, durant quant de temps i amb quin cost als carrers. No em sembla una pregunta menor si, des de la classe política, se’ns ha instat a parlar de martiris. Però em costa opinar perquè és una cosa que està passant ara mateix, constantment, i que no és el meu àmbit d’anàlisi.